

Ո՞վ Պիտի Սրբէ Արցունքը՝ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ

Առաջին անգամն է որ գրիչը ձեռք առած, կ'անդրադառնանք հայրցի մը մասին, որ աւելի քան 45 տարիներ է ի վեր շատ խօստւած ու գրուած է: Հարց մը, որ ամէն օր տակաւ առ տակաւ կ'արիւնէ սիրտը՝ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ որեւէ զաւակի:

Քրիստոնէութիւնը՝ որպէս Պետական Կրօնք Հռչակման 1700-ամեակի սեմին, երբ արդէն սկսած են տօնակատարութիւններու շարքը..., երբ ամիսներ առաջ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Արեւելեան Թեմի Հայց. Եկեղեցւոյ Առաջնորդ Գերշ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան, երապարակաւ կը յայտարարէ, թէ 35 տարիներու Թեմերու միացման ժողովները ապարդիւն վիճակի յանգելով, վերջ մը գտած են, եւ ի վերայ այսր ամենայնի, երբ տակաւին երէկ՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս ՆՍՕՏՏ Արամ Առաջին, անդրադառնալով Հայց Առաք. Եկեղեցւոյ բաժնուած Թեմերուն, եկեղեցւոյ Ս. Խորաններէն կը յայտարարէր. «Այս Թեմը հիմնուած է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կողմէ, եւ հակակառնական է, հանդուրժելի չէ նոյն քաղաքին մէջ երկու Առաջնորդ ունենալը...», եւ սակայն 1700-ամեակի տօնակատարութիւններ կ'ըլլան այսօր հատուածական եւ ոչ միասնական, ակամայ կը մտաբերենք ֆրանսացի գրող Ժորժ Սամի (1804-1876) խօսքերը. «Ծնար-րութիւնը կ'ապրի շիւրակ հոգիներու մէջ եւ հեղինակութիւնը միայն մարտուր շրթունքներու վրայ»:

Պերճախօսութեամբ՝ կարելի է հմայել ժողովուրդը, եկեղեցւոյ մէջ ծափեր խլել անոնցմէ..., միասնութեան խօսքերով հրապուրել զանոնք..., սակայն կարելի չէ ծածկել ճշմարտութիւնը, կարելի չէ քօղալիկել անցեալի տհաճ եւ տխուր դէպքերը՝ թէ ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս բաժնուեցաւ Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցին... (թէկուզ պարտադ-րաբար), թէ ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս տակաւ առ տակաւ նոր թեմեր կը բացուին տարբեր քաղաքներու մէջ, ու այս բոլորին տարբեր տարաւզ հագցնելով՝ օրուայ պահանջքին համեմատ: Սակայն ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵՄՆ ծաղիկը՝ միշտ կը ծլի եւ իր գլուխը վեր կը հանէ հօդէն:

«Որքան ալ խօսինք խորաններէն, բեմերէն կամ ժողովա-ւրահներէն, մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ տակաւ աճող վերագարք-նումի երեւոյթին մասին, տակաւին թմբիլի մէջ ենք ամէն իմաստով: Որքան ալ ծրագրենք մեր կառայցներուն վերականգնումականացման աշխատանքները, մեր ազգային-եկեղեցական կեանքը իր բոլոր բնագաւառներով տակաւին չէ հասած կազմակերպական առողջ եւ արդիական մակարդակի: Տակաւին շա՛տ պակաս բան կայ, հետեւաբար չա՛տ ընելիք...»:

«Խիստ կարիքը ունինք հաւաքական լուրջ եւ հետետղական *ինքնաքննարկումի*, ճիշդ եւ ամբողջական *ախպահանաշումի*, եւ ամենէն հիմնականը, քաջութիւնը՝ *ինքնասրբագրումի*»:

Կեանքը կը ճահճանայ երբ *ինքնաքննարկումի*, ախտաճանաչումի եւ *ինքնասրբագրումի* շարունակական ընթացք մը չըլլայ ան»:

Վերոյիշեալ խօսքերը ընդգծուած բառերով, գրուած են 1985-ին, նոյնիքն Արամ Ա. Վեհափառին կողմէ, երբ ան առաջնորդն էր Լիբանանի Հայոց:

15 տարիներ անցած են այսօր իր առողջ դատողութենէն՝ ու ան գահակալն է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան: Սակայն ո՞ր օրուան կը սայասէ Նորին Ս. Օծութիւնը, քաջ գիտնալով որ «*կեանքը կը ճահճանայ, ու տակաւին թմբիկի մէջ ենք ամեն իմաստով*», ո՞ր է քաջութիւնը «*ինքնասրբագրումի, ինքնաքննարկումի, ախտաճանաչումի*»:

«*Յեղաշջումը՝ գողութիւնն է ժամանակին*», ու այս լաւ գիտէ Վեհափառը:

Լաւ գիտէ նաեւ իր նախորդին Երջ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Պատգամ-Կտակը, երբ ան Լոս Անճելըսի մէջ պարոգամեց.

«Նուիրականութիւններ կան, որոնք ոչ մէկ սակարկութեան առարկայ կրնան դառնալ, այդ նուիրականութիւններն են՝ Եկեղեցին, Հայրենիքը, Լեզուն, Գրականութիւնը, Մշակոյթը եւ մեր հոգեւոր վերածննդեան սրբազնագոյն օճախը՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը»:

Երջանկայիշատակ Հայրապետը, աւելի հիմնադրեց իր խօսքը շեշտը դնելով միասնականութեան վրայ..., երբ ըստ. «Եղբայրներ էինք մրրկաւ զատուած, մրրիկը գնաց, մենք հիմա շտաղդենք նոր մրրիկներ, կրկին բաժնուելու համար»:

Սակայն աւա՞ղ, Արամ Ա. Վեհափառի գահակալութեան օրով վերջ մը դրուեցաւ Նիւ Եորքի՝ միասնականութեան ծգտող ժողովմունքում:

«Սփիտքահայ մեր ներկայ գոյավիճակին այս ճակատագրական հանգրուանին մենք պէտքը ունինք ազգային մեր պատկանելիութեան արթնացումին եւ զօրացումին: Սկսած են թուլնալ հայ ազգին մեզ կապող թելերը: Սկսած են գունաթափիլ մեր տոհմիկ աւանդութիւնները եւ ստուերոտիլ մեր մտաւոր եւ հոգեւոր սրժեքները: Անհատականը սկսած է աւելի կշռել քան ընդհանրականը: Մնայուն արժեքները սկսած են աւելի տալ մեր կեանքէն ներս խուժող գնալուն, մակերեսային ու ալիստեղծ «արժեքներուն» դիմաց:

Բաց դաշտ է մեր կեանքը աշխարհի բոլոր անկիւններէն փչող հովերում դիմաց, օտար աղբիւրներէն հոսող ջուրերում դիմաց»:

«Հայ ենք նոյն արիւնով, նոյն հաւատքով ու նոյն տեսիլքով»:
(Արամ Եպսկ. Քէշիշեան, Առաջնորդ Լիբանանի Հայոց, Տեղեկատու Լիբանանի Ազգ. Առաջնորդարանի, Բ. տարի 1985 էջ 6-7.)

Այնքա՞ն այծմեական, այնքա՞ն ճշմարիտ, այնքա՞ն կարեւոր, այնքա՞ն առողջ դատողութեամբ ըստած վերոյիշեալ խօսքերը, եկեղեցւոյ իշխանաւորի մը կողմէ, կը զարմանա՞նք թէ ինչպէ՞ս կը մնան միայն պերճախօս բառեր..., երբ Ս. Էջմիածինը արցունք կը

քափի ախօր, ի տես Հայաստանայց եկեղեցւոյ տակաւ թաժնուած թեմերուն..., ի տես հոգեւոր վերագարթնումի, հոգեւոր մշակոյթի բացակայութեան..., ի տես 1700-ամեակի տօնակատարութիւններու պիտակատրումին:

Հայց մեր զարմանքին պատասխանը գտանք Աստուածաշունչի Առակաց գլխքին մէջ: «Ան որ կը մշակէ՝ իր հողը՝ պիտի յազենայ հացով...» (Առակաց 12:11)

Իսկ ռ՝վ պիտի մշակէ Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ միասնականութեան, հոգեւոր վերագարթնումի, հոգեւոր մշակոյթի հողը՝ եւ անխառն սիրով ու հաւատքով յազենքն տառապած եւ ուղեկորոյշ ժողովուրդը հայոց:

Ուղեկորոյշ ըսինք:

Որովհետեւ ինչպէ՞ս պիտի կրնանք բարձրանալ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ սանդղիսներէն վեր, երբ ամէն օր, մեր ժողովուրդի փէշերէն վար կը քաշեն աղանդատրներու վոհմակները..., ի բացակայութեան Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ հզօրութեան:

Բաժնուած ենք, որ ուրիշնե՞ր տիրանան մեզի..., նոյնիսկ քափանցե՞ն մեր հաւատքի բերդէն ներս...:

Գայեթու այս վոհմակները, եթէ տունէ տուն կը շրջին երեկ սփիւղի մէջ, ախօր, աւա՜ղ թափանցած են մեր հայրենիքէն ներս, Առաքելական հօտերուն շուրջն են անոնք, իսկ մեր եկեղեցին իր թաժնուած թեմերով, անհանդուրժողութեան ոգիով, ճնշեցողութեամբ, «պերճախօս թառերով», անմիասնական ոգիով, 35 տարի միայն լզեց «Միասնականութեան պաղպաղակը» ու... տպառեցաւ: Մինչ մենք ազգովին կը շարունակենք վնասել սուղ զինը՝ ուղեկորոյշ մեր զաւակներուն, մեր հոնտոր ու անհեղինակ ղեկավարներուն պատճառաւ:

Միասնականութիւնը ԲԱՅ ԴՈՒՌՈՒ մըն է, որ կը գտնեն ամանք՝ որոնք իսկապէս կը ՅԱՆԿԱՆ ներս մտնելու այդ դռնէն:

Սակայն աւա՜ղ..., միասնականութեան այդ ճամբէն մոլորեցան ամոնք՝ որոնք վարժ էին պերճաբանութեամբ միասնականութիւն քարոզելու եկեղեցւոյ Ս. խորաններէն եւ ծափեր խլելու հաւատացեալներէն:

1700-ամեակը խեղկատակութիւններու առիթ չէ, եւ պէտք չէ ըլլայ...:

Լոս Անճելլէսի մէջ, երբ Կիրակի, Մայիս 21-ին, Անթիլիասական թեմը, յատուկ հանդիսութեամբ, իր նորակազմ «Լուսաւորիչ» երգչախումբով կը նշէ Հայոց Քրիստոնէութեան Պետական Կրօնք Հռչակման 1700-ամեակը, հոգեկան ի՞նչ բաւարարութեամբ, յայտագրին մէջ՝ Գեօղոքիւն եւ Փառաբանութիւն կը տրուի Ամենակալին՝ ու կը յիշատակուի ամունը՝ միայն Սեփ Զանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, այդ ալ Ամենայն Հայոց տիրութեամբ:

Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին հիմնուեցաւ Քրիստոսի Առաքեալներ՝ Ս. Թադէոսի եւ Ս. Բարթողիմէոսի կողմէ, եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի կողմէ, որպէս Ընդհանրական Հայրապետութիւն: Անժառնչի իրականութիւն է, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինն է: Այս հաստատումն վերջ, երբ 1700-ամեակի հատուածական այսպիսի հանդիսութիւններով, ու այժմ ալ մեզի համար այնքա՜ն

նշանակալից 1700-ամեակի հանդիսութեան, ուր ո՛չ մէկ յիշատակում կը կատարուի Առաքելական Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ԱՄՆԷԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ, Նուիրապետական Աթոռներու՝ Երուսաղէմի եւ Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքներուն..., այն ժամանակ ի՞նչ իմաստ ունի 1700-ամեակի սօճակատարութիւնները եւ կամ իրարու «Հոգեւոր եղբայր ի Քրիստոս» յորջորջումները...: Այս ի՞նչ հեզմանք է: Քրիստոնէական ի՞նչ սկզբունքներ:

Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ ստագանին մէջ Քրիստոնէայ մկրտուեցանք, խնդրելով Հաւատք, Յօյս, Մէր եւ Մկրտութիւն: Սակայն այս բառերը բառակցոյտ չեն, այլ մեր բովանդակ կեանքը հիմնադրելու այդ սկզբունքներուն վրայ: Եւ երբ մեր հոգիներուն մէջ կը չորնայ ծաղիկը հաւատքի, յոյսի ու սիրոյ, այն ժամանակ Հայց. եկեղեցւոյ այս տխուր իրավիճակին, ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ տակաւ կը մնայ ԾՈՒԴԱԿԸ՝ մեր Քրիստոնէութեան սկզբունքներէն հեռացումին:

Ու ճիշտ կ'ըսէ ՆՍՕՏՏ Արամ Ա. Վեհափառը՝ երբ իր խօսքին մէջ կը շեշտէ «*Բաց դաշտ է մեր կեանքը, աշխարհի բոլոր անկիւններէն փչող հովերուն դիմաց, օդաւ աղբիւրներէն հոսող ջուրերուն դիմաց*»:

Սակայն ո՞վ պիտի կառուցանէ Հոգեւոր Պատրիարք՝ բաց դաշտին շուրջ, պատուարելու հօտը եկեղեցւոյ:

«*Հեկավարը հրահանգ արշակողը չէ, այլ իրեն վստահուած գործին յառաջապահ անչը*», կը գրէ վեհափառը:

Սակայն աւա՛ղ որ իր խօսքը ու գործը չեն համապատասխաներ իրարու, ու ահաւասիկ անելի քան 45 տարիներէ ի վեր արցունք կը կաթի Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ պատերէն: Այն պատերէն որուն վրայ գրուած է Տիրոջ խօսքը «*Միրեցէ՛ք Ձմիւնեանս*»:

Պաղ պատերազմը վերջացած է այլեւս: Հայրենիքը ազատ է ու անկախ: Մեր ազգային ասանդական երեք կուսակցութիւններն անգամ՝ արմատ նետեցին Հայրենիքի մէջ: Եթէ անցեալին կաշկանդուած էր Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, Ստալինեան կապանքներով, ժամանակը փոխուած է այսօր: Ո՛չ մէկ եիմնական պատճառ կայ այլեւս եկեղեցին բաժնուած պահելու: Ժամանակն է՝ որ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, որպէս Հոգեւոր Կեդրոնը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, վերատիրաւորայ իրմէ իւլուած իրաւունքներուն, եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը վերադառնայ իր մարտկոյտ կարգավիճակին: Կրկին կը մէջբերենք Երջ. Գարեգին Ա. Հայրապետի խորիմաստ խօսքը. «*Նուիրականութիւններ կան, որոնք ոչ մէկ սակարկութեան առարկայ կրնան դառնալ*» եւ այդ մուրաւականութիւններէն մէկը շեշտեց Վեհափառը՝ «*Մեր հոգեւոր վերածննդեան սրբազնագոյն օճախը՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինն է*»:

Այսօր ազգովին «պարտաւած» ենք, թէ հաւատքով, թէ՛ յոյսով եւ թէ՛ սէրով, եւ այս «պարտութեան» համար, առաջին հերթին պատմութեան առջեւ պատասխանատու են մեր եկեղեցւոյ առաջին սպասաւորները:

1700-ամեակին իսկ, ուրախ չէ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին, իր բոլոր Նուիրական Աթոռներով:

Մի՛ խաբէք դուք Ձեզ:

Ուրախութիւնը կը ժպտի՛, կը ծաղկի՛ հոն, ուր հաւատք կայ, յոյս կայ, ու՛ր կայ, հաւաքական աշխատանք կայ, հոգեւոր վերազարթնում կայ, հոգեւոր կեանք կայ, միասնականութիւն կայ, բաներ..., որ եթէ երեսութապէս մերք ընդ մերք պերճախօս բառերով, օրօրի նման երգ մը կը դառնան եկեղեցւոյ սպասաւորներու շրթներուն վրայ, հիմնականին մէջ սակայն, ամոնք բացակայ են այսօր մեզմէ:

Եւ այդ ուրախութիւնն է որ վառ կը պահէ պատրոյզը՝ հայու հոգիի կանթեղին..., սակայն աւա՛ղ որ այսօր տակաւ առ տակաւ տարբեր աղանդներ մտաք գործելով հայ տուններն ներս՝ կը մարեն հոգիի պատրոյզը Հայց. Առաքելական Ուղղափառ Եկեղեցւոյ զաւակներուն: Ու այս բոլորը ի լուր Հայց. եկեղեցւոյ բանիմաց եւ պերճաւորան սպասաւորներու: Որովհետեւ բացակայ է մեր մէջէն երկխոյն Տիրաջ:

«Տիրոջ երկիւղն է իմաստութեան հիմը, միտքն է, որ կու տայ Սուրբ բաներու ճանաչումը, եւ ամողջ միտք ունեցողներուն տրուած է օրէնքներուն իմացութիւնը» կ'ըսէ Առակաց գիրքը (9:10)

1869 Յունուար 18-ին, Տարօնի Եպիսկոպոս, Սյրտիչ Վ. Խրիմեան, Պիոս Թ. Պապի եկեղեցւոյ միութեան երաւոր նամակին մէջ, հետեւեալ խորհուրդը կու տայ...:

«Ուրեմն եթէ իսկապէս, Ս. Պետրոսի յաջորդը կը սիրէ եկեղեցւոյ միութիւնը, թող ան ելլէ Վատիկանի Պալատէն, Յունաց Ընդհանուր Հայրապետը Պոլսոյ Ֆէնէրի պատրիարքարանէն, Սուրբ Թադէոսի յաջորդը՝ Էջմիածնի վեհարանէն, մէկոյի թողով քաղաքական նկատաւորները, առաքելական մախաղով եւ Քրիստոսի խոնարհութեամբ երթան Երուսաղէմ, հաւաքուին աշխարհամուտ Տաճարին մէջ, այն Գերեզմանաքարին մօտ, որ Միսկ Տիեզերական եկեղեցւոյ Վէճն ու Անկիւնաքարն է:

Որչա՛փ ցանկալի պիտի ըլլար որ այս քարին առաջ ոխտէին ու միասնային Առաքելական յաջորդները եւ հոն խմբագրէին տիեզերական ժողովի հրապարագիրը»: (Սիւն, թիւ 7-8-9, 1999, էջ 378)

Երջ. Խրիմեան Հայրապետին խօսքերուն հետեւելով կ'եզրափակենք մեր խորհրդածութիւնները ըսելով:

«Եթէ իսկապէս մեր եկեղեցւոյ առաջին սպասաւորները կը սիրեն եկեղեցւոյ միութիւնը, թող Ս. Էջմիածնի եւ Անթիլիասի զահակաւները դուրս գան իրենց վեհարաններէն, Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքները՝ իրենց պատրիարքարաններէն եւ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ իշխանաւորները իրենց ստացնորդարաններէն եւ բոլորը Երջ. Խրիմեան Հայրապետի խորհուրդին անսալով՝ մէկոյի թող ձգեն քաղաքական նկատաւորները, առաքելական մախաղով եւ Քրիստոսի

խոնարհութեամբ երթան Երուսաղէմ, հաւաքուին Քրիստոսի Լոյս Գերեզմանաքարին մօտ, որ Միակ Տիեզերական Վէմն ու Անկիւնաւքարն է»:

Ու ինչպէս կ'ըսէ Երջ. Հայրապետը, «Որչափ ցանկալի պիտի ըլլար որ այս քարին առաջ ուխտէին ու միանային» մեր Եկեղեցւոյ իշխանաւորները, եւ հոն սրբէին արցունքը Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, ու հոն վերջապէս խմբագրէին մեր Եկեղեցւոյ ազգային կանոնադրութիւնը եւ Քրիստոսի սիրով՝ տոգորէին ու ջերմացնէին առում իրենց հայ բնկորներու:

«ԶԻ ԼՈՅՄՆ ԱՆՏԵՍ ԻՄԱՆԱԼԻ, ՄԱՔՈՒՐ ՀՈԳԻՈՅ ՏԵՄԱՆԵԼԻ», կ'ըսէ շարականը:

Ու երբ մաքուր սրտով ու հոգիով, խոնարհութեամբ ու հեղութեամբ, ընդունինք Լոյսը Քրիստոսի, որ անջնջելի կնիքն է Եղբայրութեան ու Հաշտութեան, յայնժամ միայն՝ մեր Եկեղեցւոյ Իշխանաւորները կրնան բարի օրինակը ըլլալ՝ Քրիստոնէութեան Տիեզերական Հաշտութեան եւ Միութեան ի Քրիստոս եւ Բարի Հովիւին օրինակով, շարունակելու Առաքելութիւնը մեր Ուղղափառ Ս. Եկեղեցւոյ, յանուն Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ սլայծառացման եւ հաւատացեալ զաւակներու փրկութեան:

Յիշենք Մեր Փրկչին՝ Յիսուս Քրիստոսի Պատգամը...

«Եկէք ինձի, բոլոր յոգնած ու բեռնաւորածներ, եւ ես ձեզ պիտի հանգչեցնեմ: Իմ լուծս ձեր վրայ առէք, եւ ինձմէ սորվեցէ՛ք որ հեզ եմ ու սրտով խոնարհ, եւ ձեր անձերուն հանգստութիւն պիտի գտնէք, վասնզի իմ լուծս քաղցր է, եւ իմ բեռս թեթեւ», (Մատթէոս 11:28):

ՆԱՀԱՊԵՏ ՄԵԼԻՔՆԵԱՆ